

שבת ל'-ל"א

ת"ר לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה אמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ד' מאות זוז אמר אחד מהם אני אקניטנו אותו היום ע"ש היה והלל הפך את ראשו הלך ועבר על פתח ביתו אמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו אמר לו בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל מפני מה ראשיהן של בבליים סגלגלות א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שאין להם חיות פקחות הלך והמתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו אמר לו בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות אמר לו בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין ההולות הלך והמתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו א"ל בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין בצעי המים אמר לו שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעסם נתעטף וישב לפניו א"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל א"ל אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל א"ל הן א"ל אם אתה הוא לא ירבו כמותך בישראל א"ל בני מפני מה א"ל מפני שאבדתי על ידך ד' מאות זוז א"ל הוי זהיר ברוחך כדי הוא הלל שתאבד על ידו ד' מאות זוז וד' מאות זוז והלל לא יקפיד:

ת"ר מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו כמה תורות יש לכם אמר לו שתים תורה שבכתב ותורה שבעל פה א"ל שבכתב אני מאמינך ושבעל פה איני מאמינך גיירני ע"מ שתלמדני תורה שבכתב גער בו והוציאו כנזיפה בא לפני הלל גייריה יומא קמא א"ל א"ב ג"ד למהר אפיך ליה א"ל והא אתמול לא אמרת לי הכי א"ל לאו עלי דידי קא סמכת דעל פה נמי סמוך עלי:

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי א"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת דהפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל גייריה אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור. שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אהורי בית המדרש ושמוע קול סופר שהיה אומר) שמות כה, (דואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד אמר הללו למו אמרו לו לכהן גדול אמר אותו נכרי בעצמו אלך ואתגייר בשביל שישמיני כהן גדול בא לפני שמאי אמר ליה גיירני על מנת שתשימיני כהן גדול דהפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל גייריה א"ל כלום מעמידין

עבודת המידות – בדרן של הלל

מלך אלא מי שיוודע טכסיסי מלכות לך למוד טכסיסי מלכות הלך וקרא כיון שהגיע) כמדבר א, נא (והזר הקרב יומת אמר ליה מקרא זה על מי נאמר א"ל אפי' על דוד מלך ישראל נשא אותו גר קל והומר בעצמו ומה ישראל שנקראו בניו למקום ומתוך אהבה שאהבם קרא להם) שמות ד, כב (בני בכורי ישראל כתיב עליהם והזר הקרב יומת גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה וכמה בא לפני שמאי א"ל כלום ראוי אני להיות כהן גדול והלא כתיב בתורה והזר הקרב יומת בא לפני הלל א"ל ענוותן הלל ינחו לך ברכות על ראשך שהקרבתי תחת כנפי השכינה לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד אמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה:

ק"ב. ת"ר לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי. הוקרת החיים ובעליהם והאהבה להם, צריכה לעולם לבא מצד הצד העליון שיש בחיים. כלומר, מפני שכל אשר יחובר אל החיים יש בטחון להוציא ממנו, מעצמו או ממעשיו או מפעולותיו, בעת מן עתים, את הטוב והישר שבו, את ההרגשים הטובים והנעלים, את ההנאות הנאות והיפות, שהם טובים לשעתם וטובים לעד ולעולם, טובים למי שנהנה מהם וטובים להכלל כולו. ובשביל הצד עליון הזה, שהוא המטרה שבחיים, שכל העולם כולו נברא בשבילו, ראוי לסבול ולשא ג"כ את כל הדברים הנגררים עמו, 'ש'אע"פ שפעמים רבות הם נוטים מדרך הטובה והישרה ומעקשים את יושר התעודה התכליתית של החיים, מ"מ סוף סוף יש למצא בכל דבר וענין יחש ג"כ אל הטוב והישר, אל החכמה והצדק, בדרך רחוק או קרוב, שמצדו ראוי לסבול ג"כ את הפסולת והמותר המעוקם. וכל מה שיהי' האדם בעל נפש עדינה יותר ומלא דעה רחבה, ימצא ביותר קלות את התוכן הטוב הגנוז ג"כ בעומק כל מאורע שבחיים, שבעצמו הוא איננו מכוון יפה אל הטוב הראוי, שיכספחו כל בעל לב טהור. אמנם המשקל המושפע על הרעיונות של הבאים להתלמד מגדולי הדעת, צריך שיהיה לעולם אותו המשקל המכריע לכף הטוב והצדק, המברר לבריות, כי תכלית החיים ותעודתם הם הטוב והישר, הצדק והחכמה, וכל החמודות שבהם יתרומם האדם ורוחו תתקדש ותתנשא. וזה הביורר יושפע בשני אופנים: באופן הענותנות והסבלנות ובאופן הקפדנות והדיוק. הענותנות תראה איך גדול הוא כח הצדק והטוב, החוק המושרש בחיים כחסד עליון, אשר עשה את הכל לתכלית הטוב והצדק, עד שגם כל הדברים הרחוקים והמאורעות הקשים יש ביד הכח הכללי המוטבע על תכלית החיים לספחם אל הטוב ולהשתמש בהם לתכלית הישר והתיקון הנאה שבחיים. והקפדנות אמנם תשמש להראות לדעת, כי המרכז שאליו

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

כל צדדי החיים ונטיותיהם צריכים לפנות הוא רק הטוב והצדק, והראוי לבל נכשל ע"י מחזה הסבלנות לדמות, כי כל הצדדים המתגלים כמו שהם בניוולם הם המה דרכי הטובה והנכון להחזיק בהם כשהם לעצמם. ע"כ אדון כל המעשים, ששתל בעולמו מאורים גדולים, חכמי לב, להורות את המין האנושי ארחות צדק, נתן כחות מחולפים בנפשות שונות של ענקי הרוח, אותם בעלי הדעה הגדולה, שברב חכמתם ובגדולת נפשם הם בוררים להם דרך לעצמם, איך להדריך את עצמם ואת בני דורם, ואיך להשפיע ג"כ על הדורות הבאים בכחם הנשגב. יש מהם שפנו לפי כשרונם לכבוש את הדרך המרכזי, ללמד את עצם היסוד של מרכז החיים, שנבנה ע"פ הקפדנות, והמחאה היותר נמרצה לכל נטיה זרה ומעוותת. ויש אשר בחרו ללמד את גודל כשרון המרכז, ואיכותו הנהדרה, איך יש בכחו לחולל נפלאות כאלה להפך את כל הדברים שהם טפלים לו בחיים למען תעודתו, ובוה ממילא יש די לימוד לכונן את המגמה הפנימית רק אל התכלית היותר נשגבת ויותר קדושה ונאצלת, "כל מעשיך יהיו לשם שמים", זה היה המקום שממנו נתפלגו הכחות האדירים, שהיו למאורים במחנה ישראל, הלל ושמאי. שזה פעל בענותנותו להורות על איכות התכלית שבחיים ועל רוחב כחה, וזה פעל בקפדנותו להורות על הצד הכמותי שבתכלית החיים, להטביע את החותם במקומו הראוי לו. ע"כ באלו הענקים וכיוצא בהם, שראויים להיות מבררי דרך לעצמם ולעמוד כעמוד אש להאיר את מחשכי רבים ועצומים, אין לדון כלל לומר מי עדיף ממי, איזה כח יותר נאדר ויותר צריך להיות יקר וחביב, כמו שאין לתן משקל על כח האור והחום, איזה מהם יותר נאה ויותר מתוקן, כי כל אחד פועל את פעולתו במקומו ובערכו. אמנם רק יחידים הנם אלה שאינם צריכים להעמיד להם מופת להיות להם למשל על דרך חייהם, כ"א הם בעצמם כחם רב לצעוד הדרך הישרה שהם רואים בעינם החודרת לטוב להם ולבריות, אבל רובא דעלמא הם צריכים להעמיד להם למופת אנשי הרוח וגדולי הנפש ללכת בעקבותיהם בערך ההשפעה של התונית הדרך לכל אדם. ע"ז הורו לנו חז"ל, ששונה היא מאד מדת הענותנות ממדת הקפדנות: מדת הענותנות היא טובה כשהיא לעצמה במקורה, אצל המקור הגדול הענקי, שממציא לו דרכו ברום ערכה הכביר, וטובה ג"כ בהשפעתה על כל אדם, ג"כ הקטנים הרבה ממנו, שייציגו למשל את המדה הנחמדה היא להטות כלפי חסד ולהכריע את הצדדים המרוכים שנוטים מן הטוב, אל הטוב והחסד והישר. אע"פ שלא תעלה ביד הקטן את אשר עלה ביד הגדול, מ"מ הרבה טוב ושלוש ישפתבעולם ע"י המדה הטובה הזאת. מה שא"כ הקפדנות, אם היא טובה במקורה, אצל הענק שבהשגחה האלהית הועמד לפלס דרך החיים לפני אדם רב, להראות באצבע

עבודת המידות – בדרונו של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

טרדות הנפש היא בעצמה תכשיריה לסבול ג"כ דברים שהם שינויים במצב רוחו, ויוכל לסבול ג"כ מצד זה ענין הראוי להיות מקניט, אע"פ שהרחבת הלב ותכונת הנפש הנדרשת להשקט הראוי להמצא מצד המנוחה, חסרה אז. אמנם בהיות האדם מכשיר עצמו לצאת ממצב של עול והטרדה למצב של מנוחה ושלמות הנפש, אז מתקבצות שתי הסיבות ביחד, שכ"א מהנה גורמת שלילת כח הסבלנות ועלילות הנטיה להתרגשות ורוגז. כי מצב המנוחה עוד לא בא, שיעזור להרחיב את הדעת, וההסכמה הפנימית הנמצאת באותם הזמנים, שהאדם מסור בהם לעול השינויים המזדמנים במשך המון המיית החיים המעשיים גם היא חסרה, ע"כ האדם אז עלול להתרגשות משני הצדדים. יש אמנם עוד דבר שמשקט את' כח ההקפדה, והוא בהיות האדם מוכן להיות מתערב עם בני"א, באותה שעה כבר הדעה הפנימית שבו מתעתדת לקבל רשמים שונים מאנשים שונים מרוחו ולסובלם. אבל בעת שהאדם מכין עצמו למצב המחייבו להיות נפרש מבני"א מצד הצניעות, וביותר בהיותו עסוק בעסק גופני נמוך ומוכרת, אז עלילות ההקפדה נכונה יותר לבא לדבר הבא מן הצד שלא כרוחו, מפני מיעוט הכנתו לשינוי דיעות. ובשימנו על לב את אלה, כמה נפלא הוא ההכשר להתרגש דוקא ביום ערב שבת, שהאיש הישראלי מוכן בו להיות מעתיק עצמו ממצב הטרדה למצב המנוחה, וההסכמה של ההכנה לטרדא כבר עברה ושלמות המנוחה עוד לא באה. ואם נוסף לזה הוא עסוק אז בענין המבדילו בטבע נימוסו מבני"א אחרים, יהיה ההכשר להתרגש מדבר המרגיז, הבא בלא סדר והכשר קדום, יותר עלול. ע"כ כמה היתה השעה מכוונת להתרגשות מצד החוצפה הבלתי משוערת, שהעיו הממרה הזה נגד נשיא ישראל, בהיות אותו היום ע"ש, וגם הלל היה חופף את ראשו, מלתא דצניעותא, המפרידה הכנתו מבני"א צדדיים ושינוי רוחותיהם, שרק עם תכונת מצב הנפש שראויה להמצא בומן כזה תציין לנו עד כמה היתה מדת הענוה והסבלנות מוטבעת בעומק קדושת נפשו של הלל, עד שלמרות כל ההכנות ההפכיות הראויות להיות גורמות התרגזות, לא הי' עם זה אפשר בכל ההשתדלות היותר נמרצה להביאו לידי קפידא. שזמה למדנו שהענוה האמיתית מונחת היא בלב העניו ונפשו באין צורך לשום הכשר מעשי ועיוני, ובלא שום אפשרות חסרה משום מאורע שיהיה. זאת היא הענוה האמיתית העמוקה, שציינו לנו בתואר ענותנותו של הלל.

שיחגור האדם את' כחו לציירה בלבבו ונפשו ולהזדרז לעשות איזה דבר ממנה, גם אם תהיה נגד תכונתו הפנימית. אמנם כ"ז שלא פעל בעצמו ההסכמה הגמורה לאותה הנטיה, אז מדת הבורות והיושר הפנימי תעכב מאד את הוצאתו את רושם העזות אל הפועל. ע"כ רק אז יצא כח העזות בכל תקפו, כשיפעול מי שרוצה להעזי פניו, בעצמו כ"כ לעשות את עזותו בלא שום התנגדות פנימית, ובלא שום דבר ורעיון מוסרי מעיק. ע"כ ספרו לנו, שאותו 'האיש' שאחר הידיעה בכבודות הדבר להקניט את הלל, כ"ז שיהיה רק ציור כל זהו מערך חובת הבורות, הראויה להמצא בלב בני"א מישראל, נגד נגיד ד' כמוהו, פעל כ"כ להגביר את כח עזותו עד שסילק והסיח מנפשו כלל את הכבודות שיש בזה, בהעבירו מלבבו את יקרת ערכו של הלל, עד שפעל בעצמו להקניטו בלא שום הכבדה והעקה כלל. ע"כ לא אמר "אלך ואקניטו", כ"א אקניטנו, כלומר, בלא שום ציור של הכרת יתרונו וכבודו, עד שלא אצטרך להיות מכין עצמי בהתחזקות להקניטו, שזה מוכן בלשון "אלך ואקניטנו", כ"א בציור מלא עזות עד שפעל בעצמו לחשב את נשיא ישראל זה כאחד היורדים שבעם, שאין צורך בשום הכנה להקניטו, ואחר שכבר ידע מתחילה בכבדות הדבר, עד שהיה בעצמו ממרה עם חבריו. ואח"כ הסכימה דעתו, שמה שא"א שיעשה טרם מחות מלבו הציור של גדולת האיש שעוסק להקניטו, א"א כלל לדמות שתהיה אפשרות להקניטו, רק אחרי מחות ציור גדולתו עד כדי אפשריות קלות הראש היותר קיצונה לנגדו, חשב שאז אפשר להקניטו, בזה ימלאו כל הצדדים האפשריים למלא את הכח היותר אפשרי להוציא לאור פעולת ההקניטה. הציור הקדום בכבדות הענין, היאוש המוקדם, וההתחזקות הבאה במחשבה תחילה לסלק כל ציור חשיבות והכבדת ההקניטה, הם יחד עוזרים לצייר לנו בשלימות קדושת ענותנותו של הלל, עד שכל ההשתדלות היותר נמרצה לא הספיקה להוציאו כרגע מענותנותו.

קיד. אותו היום ע"ש היה והלל חפף את ראשו. הסיבות שמישבות את הדעת, שלא יהיה האדם מתרגש ובא לידי הקפדה, תהינה ברוב או במצב המנוחה השלמה, שאז דעתו של אדם מיושבת ולבו רחב ולא ירגיזוהו כ"כ בנקל דברים שהם למורת רוחו, אע"פ שמצד אחד עלול מצב המנוחה ביותר להיות האדם נח להתרגש, מפני שהוא מוצא את עצמו מופרע ממוחה והשקט, ע"י אותו הדבר המעירו להיות נקנט, מ"מ יש בזה ג"כ צד יתרון, שכח המנוחה מישב את הנפש עד שיוכל לסבול בשלמות לב גם מה שהוא ההיפוך מתכונתו. ולאידך גיסא, מצב ההטרדה ורוב העבודה לפעמים יכשירו את האדם להיות נח וסבלן, אע"פ שמנוחת הנפש השלמה תחסר לו אז, אבל ההכנה הנמצאת בהיות האדם מסור לעול של

על מרכז היושר והצדק הנכסף התכליתי, אבל איננו טוב כ"א באיש הגדול המקורי, אבל אם הקטן יציב לו אורח כזה למופת, הוא יפול למדחפות, הוא בקטנו לא יוכל כלל להבחין את' מדת מרכז הצדק ומה הוא הערך של הנטיה הראויה למחאה והתנגדות נמרצה, ונמצא שמדה זאת תביאנה להשחית את מדותיו ולאבד את שלום הסביבה שהוא חונה בה, ותועלתה רחוקה ממנו מהגיע. ע"כ, לעולם יהא אדם, האדם הנהוג, כלל האדם הצריך מאד ללימוד והדרכה, וצריך למופת להעמיד דוגמא לנפשו, ללכת בעקבות מי שגדול ממנו שעשה והצליח, יהא ענותן כהלל, את הלל רשאי וחיוב 'הוא' לקחת לו למופת ג"כ על מדרגתו הקטנה. ואל יהא קפדן כשמאי, חלילה להציב למופת את מדת קפדנותו של שמאי, שאם טובה וגדולה היתה לפי ערכו הגדול, ולפי רב כח השפעתו, וגדולת שכלו, ועצם נדיבת נפשו, וכוונתו העליונה והבהירה, אבל אין מדה זו יכולה כלל להיות מועתקת בהעתקה קטנה. מה שא"כ מדת הענותנות, היא יכולה ג"כ להיות נעתקת אצל כל אדם לפי ערכו, כ"א לפי כחו, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו.

קיג. מעשה בשני בני"א שהמרו זה את זה, אמרו כל מי שילך ויקנימ את הלל יטול ארבע מאות זוז. אמר אחד מהם אני אקניטנו. לפעמים יש שיצא איש למלחמה ולא ידע כח האויב הניצב כנגדו, כי יחשוב אותו לחלש ואין אונים, אז לא יהיה נחרץ כ"כ לחגור עז ועצמה בעצה ותחבולה איך לנצחו, ואם יפול בנופלים אין כל פלא, ואין מזה ראייה על גבורת הגיבור, מאחר שאותו שכנגדו חשב אותו לחלש לא היתה גבורת התנגדותו שלמה. מה שא"כ כאשר יכיר הלוחם עם מי הוא לוחם, ואחרי ידיעה שלמה בערך גבורתו הנפלאה של אותו שכנגדו הוא יוצא להלחם עמו, אז ודאי יבור לו האמצעים היותר מסוגלים לנצח את הגיבור שעליו הוא מגיח קרב, ורוחו בקרבו יעורר בגבורה עצומה, ואם בכ"ז יפול מנוצה, אז נדע גבורת הגיבור. ע"כ ספרו לנו בזה, ששני האנשים ידעו מגבורת ענותנותו של הלל, עד ששניהם המרו זא"ז בתחילה וכ"א אמר לחבירו, שמי שילך ויקניט את הלל, דייקו "שילך ויקניט", כי למלאכה גדולה כהקניט העניו הנפלא הזה צריך הליכה מיוחדת, כלומר סילוק כל רעיון וכל עסק מטריד הצדה ולפנות עסקיו ורעיוניו רק למטרה זו, להקניט את הלל. ובהכרה בערכו הנשגב של הלל, עד ששניהם הסכימו שהבושה היותר גדולה היא להקניט את נשיא אלהים זה עד אשר קצבו בעדה הסכום היותר גדול שבקצבת הבורות שהוא ד' מאות זוז, בידעם כמה גדולה היא ההשתדלות והפשטת מעיל הבורות לגמרי, עד כדי לשער האפשריות של ההקניטה באיש אלקים זה. ואחרי כל אלה הידיעות אמר אחד מהם אני אקניטנו. מדת העזות, ככל המדות, אפשר

עבודת המידות – בדרשו של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

כך מפני מה ראשיהם של בבליים סגלגלות. אי"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שאין להם חיות פקחות. הוא חשב להקניטו במה שאחר כל פריצת הנימוס שפרץ כנגדו הנהו שואלו דבר שאין בו תוכן לא מעשי ולא מוסרי, באשר חשב שאי אפשר כלל לתן טעם וסיבה לשינויים כאלה בחיתוך הגוף. ואם שהם קלקולים נגד החוש האסתטי, שיותר נאה והדור הוא שלא יהי' הראש בעיגול גמור כ"א מהוקצע קצת, "כפלת הרימון רקתך", ומה יועילו דברים של מה בכך כאלה, בהיותו נוסף על כל אפיסת התועלת מזכירו ג"כ גנאי גופני הכולל ג"כ אותו בהיותו בבלי. אמנם מדת הענוה כשם שהיא מוקירה את כל בריה ומכבדתה, כן היא מוקירה ג"כ את כל רעיון ומחזרת על כל הצדדים אולי תמצא איזה תועלת מעשית או מוסרית או שתיהן יחד. ואף גם זאת היא מכלל מדת הענוה, להשפיל המבט בכל דבר אם אפשר לפתור איזה ענין ע"פ דרך פשוט ומבורר שא"צ חשבונות רחוקים זהו הדרך היותר נבחר. אלא כשלא יספיק הדרך הקרוב, אז ההכרח דוחק להרחיק המבט, ונמצאת שהענוה מביאה שלא להעלים עין גם מהמושג היותר גס, קלוקרוב, ומתוך כך יש לו לאדם בסיס חזק על דרישות היותר עיוניות ורחוקות. אבל טבע הגאווה להיות תמיד גבה עינים, ע"כ המושכלות היותר פשוטות והיותר קרובות מתעלמות מעיניו, ומפני זה הוא שוגה בדרכים רחוקים, שאינו יכול לכוונם כראוי. והנה מדת הענוה היא כוללת ג"כ שאע"פ שלעצמו ינמיך רוחו לחפש המושכל היותר נמוך וקרוב תחילה, הזהירות עם זה מ"מ גדולה בכבוד חבריו שלא יחשוב שהסיבה של נמיכות הפתרון בתחילת ההשקפה היא קוטן השאלה. שבאמת יש לכל שאלה צדדים רבים ופתרונים עליונים ונעלים, וממילא השאלה היא מצד עצמה גדולה. ע"כ א"ל: בני, שאלה גדולה שאלת, שיש לה תוצאות טובות מעשיות ומוסריות, מפני שאין להם חיות פקחות. ע"כ זה הוא מההשגחה של רחמי עליון ב"ה, להקל ההולדה ע"י כדוריות הראש שיוצא יותר קל, וזהו עיקר הלידה. ע"כ מובן הדבר שהמוסר העיוני היוצא מזה הוא נעלה מאד, עם כל נמיכות וקריבות הפתרון להתבונן חסדי השי"ת איך הוא שומר פתאים, והכין בחמלתו הגנה טבעית נגד החסרון הנמצא בחלק מחלקי הישוב שהוא בא אמנם מחסרון והתרשלות. והמוסר המעשי שיש בזה, שאם יתרבו החיות הפקחות הלא בביטול הסיבה יבוטל המסובב, ובהמשך הזמן כשיהי' אפשר לתקן זה ישוב החסרון האסתטי לתיקון, וכמה ענינים רבי ערך יש ללמוד מזה נענין ההשגחה והסדר המדיני וחובת העשי' בהשתלמות ידיעות שימושיות, ואיך שהן אמצעים לתקן ג"כ קלקולים הנראים כמוכרחים וקיימים.

ובמדה הוגנת. ויצא לקראתו כשהוא עטוף, כדי שיהיה הבא אצלו מתכבד בכבודו.

קיו. אי"ל בני מה אתה מבקש. מתנאי הענוה [הוא], שיחבר עמה הכבוד לזולתו. אמנם הכבוד כשהוא לעצמו עוד איננו גמר התכלית כ"א שתחבר עמו האהבה. והאהבה כשמתחברת עם הכבוד תביא לידי מעשה, להיות מוכן לטובת חבריו בפועל. וכשתהיה ההכנה להיטיב מצורפת עם רחשי הכבוד והאהבה, אז תהיה הטובה מקובלת להמקבל ולא ירגיש עמה בושה וכבידות. ע"כ אחרי הוראת הכבוד של הפעולה, מההעטפות והיציאה לקראתו, הורה הוראת האהבה, באמרו כני, להורות שיחוש אליו אהבה טבעית כאהבת אב לבנו. ואחרי האהבה הציורית אמר לו מה אתה מבקש, כלומר, שהוא מוכן ג"כ להגשים את האהבה בפועל למלא מבוקשו במה שיהיה בידו.

קית. אי"ל שאלה יש לי לשאול. יש שאלה שמכרחת את האדם לדעת פתרונה למעשה. וזה אפשר שיהיה האדם עשוי לעבור על איזה תכונה מוסרית נגד אדם גדול, אע"פ שאין השעה והמצב ראוי לכך מפני ההכרח. אבל שאלה כזאת היא מזדמנת במקרה, ואין האדם מיחס לה קנין שיש לו, כ"א די בתשובה ל"מה אתה מבקש": "שאלה". אמנם באמרו יש לי כיון להבליט שהיא שאלה קנינית שאינה באה מהכרח החיים כ"א מהמצאת השכל הקניני, שבוה ראוי ודאי להקפיד על הנימוס והדרך ארץ. ובאמרו לשאול הכונה מובלטת ביותר שאין תכליתה של השאלה התשובה שתבא, כ"א עצמותה של השאלה. ויש בכלל ג"כ לתהות אקנקני' או להשיח עמו בשיחה וכאלה, שראוי ביותר לכיין שעה ומצב נאות ונימוסי, שע"פ התשובה בעצמה, לולא תוקף הענוה, היה ראוי כבר לגערה של נזיפה.

קית. אי"ל שאל בני שאל. העניו האמיתי לבבו מלא אהבה לכל אדם ומוכן הוא בכל לב למלא כל חפץ לב כל איש שיש בידו למלאותו. ומתוך שמעלת הנפש האנושית היא גדולה בעיני העניו הוא מוכן למצא תועלת בכל מחשבה וכל רעיון אפילו של קטני בני אדם, מפני שיוצא מנפש שיסודה היא החכמה שחקקה בה צור העולמים. ע"כ אמר לו: שאל בני שאל, שאל מצד עצמות השאלה שאולי תחכימיני באיזה ענין ורעיון חדש, ושאל ג"כ עבורך, עבור חפצך לשאול לשם איזה תכלית שהצבת לך, מפני ש"מ(אהבתי לך בתור נברא בצלם אלהים היא כאהבת האב לבנו, שעצם מילוי החפץ שלך הוא לי עונג ונחת.

קטו. הלך ועבר על פתח ביתו. אמר מי כאן הלל, מי כאן הלל. לחזק יותר [את] כח הזילזול הראוי לעורר הקנטה גם לאדם שהוא ענוותן ביותר, לא הלך ישר לפתח ביתו, שמורה עכ"פ שיש לו צורך עקרי אליו, שזה עכ"פ היה מונע חוזק הקפייד, אע"פ שתהיינה שאלותיו דברים שראויים להקפיד עליהם, מ"מ הלא יש מקום לדון שע"פ ציורו הוא מוצא אותן בתורן שאלות שהן ראויות להיות נשאלות בהן לחכם, ולפי דמיונו הם דברים עקריים ולא היה הזילזול בולט. אבל הוא רק עבר על פתח ביתו, כאדם שהולך למטרה אחרת לא בשביל לבא לביתו, א"כ הדבר מוכח שלא היה כאן דבר שהלהיב את רעיונו אפילו לפי שיטתו להתפרץ בגלל התרת הספיקות הללו מגבול הנימוס, כ"א להורות על מיעוט החשיבות שהוא מצייר (על) [את] הלל עד שגם בשביל דבר בטל שאצלו (לבדו) [עצמו] ג"כ אינו חשוב לקבע ע"ז מהלך מיוחד הוא מטרידו באופן גס כזה, ע"כ עבר דוקא על פתח ביתו. והנה ביתו של נשיא ישראל ודאי היה גלוי ומפורסם לכל שהוא מקום כבוד, ואותו האיש רצה להבליט איך שהוא ממעט ג"כ [את] פרסומו, עד שבעברו על פתח ביתו צריך - לשאול אם מי שהוא כאן הוא הלל. ואמר: מי כאן הלל, לא "אם הלל דר כאן", להורות עד כמה הוא מחשיב את ערכו של הלל לדבר נטפל, שרק מפני שעבר על פתח בית זה ונזכר, שמי שהוא כאן הוא הלל מצא לנכון לפטפט עמו דברים בעצם עסק חיפוף ראשו והכנתו לקדושת השבת, שזה ראוי להקציף גם [את] הגדול שבענוים. וכפל הלשון מורה, שלא עשה אתן מעשהו בפזיזות ואיזו קלות ראש שנתעוררה בו לשעה, כ"א אחרי ישוב הדעת וההסכמה הגמורה, כענין הן שבועה לאו שבועה, כדאמר הן הן ולא לאו לאוי.

קטו. נתעטף ויצא לקראתו. דרך הענוה האמיתית היא לכבד ג"כ את עצמו במדה הראויה, כי יסוד הענוה היא הכרת האמת לאמתתה, בלא שום עורון וערבוביא של דמיון, שברוב האנשים האהבה הנפרזה לעצמם מסמאת את עיניהם מלראות בחסרון הנמצא בעצמם, וממילא גם בטובת ריעיהם וביתרונם. אבל הענו רואה את עצמו מכובד מצד צלם אלהים אשר בו, מצד החכמה והטוב הנקנה בנפשו, ומוכן לראות ג"כ את חסרונותיו בלא שום משוי פנים, וכן רואה הוא ביתרון חבריו מצד צלם אלהים וסגולת הנפש. ע"כ בהיותו מכבד את עצמו, יתכוין שיהיה בכבודו מכבד לאחרים, שיותר ניכר הוא כבוד הבריות כשמכובד מכבד אותם משיכבדם בזוי. ע"כ מצא לנדרש שיהי' מתעטף, שזוהו רגש הכבוד, שמתחש לעצמו בהיותו הדור בלבשו מעוטף בנימוס, להורות שאין הענוה באה מחסרון הכרה של רגש הכבוד כ"א דוקא מהכרתו והכרעתו לטוב

עבודת המידות – בדרוך של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

עד קצה האחרון של הרגלים, כדי להראותו שאם הוא חושב כבר בתשובה על שאלות כמותן מאחר שראה שהוא נשאל בהן, הנה מסתמא יחזיק בעינו ג"כ הסדר הגופני, ואין השעה מספקת לבא עד הערת שינוי הרגלים שהם קצות הגוף, אולי בזה יהי' לו למופת גלוי כמה חפצו אדיר הוא להכניסו במבוכה ולהקניטו. אבל הוא ע"ה הראה בזה תוקף ענותו, בהכירו מהשינוי הגופני הזה ההשגחה על שינוי אבר כדי שיהיה מוכן יותר להתלמד לשחות בין בצעי המים ע"י רוחב הרגל שמועיל להיות משתמש כעין משוט. א"כ הרי הונח ביסוד ההשגחה לתן ג"כ הכשר לאדם שע"י לימוד יוכל להשתמש בו להגן עליו מפגע העלול לבא עליו. וק"ו שהוכן בכח הנפש האנושית להכשיר את טבעה ע"י התלמודות להנצל מכל פגע של מקרים רעים הבאים לקלקל את תכונת הנפש והוד מוסרה. שיסוד כל ההגנות מכל רע במדות היא יקרת מדת הענוה השלמה הבאה עם חכמה ודעת ד, תורתו ויראתו, שאז תהיה הרגל-הנפשית רחבה ומוכנת להיות שוחה בין בצעי מי התמורות הבאות ממקרים שונים הבאים ביחוד ע"י בנ"א מרעיימים, למען תנצל ולא תטבע בבוץ מי הבצעים, כ"א תדרך עז ותתהלך במישרים, בשלום ובמישור, בנחת-רוח ובאהבת הבריות, להיטיבם ולקרבתן לתורה.

קכו. אי"ל שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעסו. חריצות הממרה היתה בזה לנגוע בהנקודה היותר פנימית שבנפש. שלפעמים יוכל להמצא עניו שמתגאה בענותו ואם יוכל להסתיר גאותו בלב, מ"מ יגלה כבית מלא תבן ע"י גירוי המזעזע כחות הנפש פנימה. וכאן אחרי כל התחבולות היותר נמרצות להביא את העניו שבענויים לידי קפידא, ניסה כוחו להקניטו במה שיראהו שהוא מחזיקו לקפדן. וזה היה ראוי באמת להביא לידי קפידא, אם היתה חלילה מוצאת מקום איזה שמץ נטיה שאיננה מיוסדת ע"פ עומקה של פינת יקרת מדת הענוה בנפש הזכה הזאת. וביותר הראה בזה לדעת, כי אינו מחזיק כלל הנהגתו עמו ראוי להביא לקפידא, עד שלא הכיר עדנה שלא איש כהלל יכעס בשביל ריבוי שאלות.

דבר חדש הוא גודל הסבלנות. שתחת אשר מהיציאה לקראתו יוכל החושב לחשוב שעלתה על דעתו של הנשיא לדון אולי בא ע"י הכרח אחר, וביחוד שההוראה בזה גלויה שלא לבד הנעימות החיצונית לא הושבתה אצלו כ"א גם מנוחת נפשו הפנימית וישוב [דעתו], עד שמוצא את עצמו מוכן לתשובת כל שאלה כפי ענינה וערכה.

קכד. מפני מה עניניה של תרמודיין תרזות. כיון בזה להעיר הקצף, באשר הראה פנים שילאהו עוד בשאלות שינויי הפרצופים שהם רבים מאד בין הגזעים השונים שבבנ"א. וכאשר בא מכללות הראש לעינים הורה שהוא אוהו בסדר מעמד הגוף, א"כ הוא עלול להיות נלאה ממנו עוד בהמון שאלות רבות, שחשב שודאי ילאה למצא פתח התשובה על כולן ותקצר רוחו, ויגער בו עכ"פ למען ישיים קץ להטרדתו.

קכה. אי"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין החולות. עומק הדעת את ד' הבא מעקב ענוה, הולך ומתפשט על כל המאורעות שבחיים גם היותר פרטיים, עד שההשגחה העליונה מכשרת שינוי בצורת מבנה העינים לפי מצב מקום הדירה הבא מסיבות מדיניות, למען דעת עד כמה עין ד' צופיה על כל פרט מפרטי יצוריו, לא לבד בענין הלידה הכולל את כללות החיים כ"א גם בענין פרטי של שמירת בריאות העינים. ויש בזה עוד מוסר נוסף, עד כמה ההשגחה מקפדת על המועיל והשמירה מן הנזק יותר מעל היופי, עד שכדי להגן העינים מנזק של עורון הכשירה את צורתם ע"י הטריטות, להגן אע"פ שאינו לפי נועם החוש לענין היופי, וזה עצמו יביא את האדם לידי ענוה ומיעוט הקפדה אם הופרע הסדר הנימוסי של דרך ארץ והדרת הכבוד הראוי לו, שאמנם היא פרצה בהיופי המוסרי הראוי והנכון. אבל כשהאדם קונה דוקא ע"י סבלנות זאת את קנין הענוה בצד יותר חזק, הרי התועלת מתגברת באין פנות אל חסרון הנוי הנימוסי החסר מלהקפיד עליו.

קכו. הלך והמתין שעה אהת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו, אי"ל בני מה אתה מבקש, אי"ל שאלה י"ל לשאול, אי"ל שאל בני שאל, מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות, אי"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין בצעי המים. כאן הואיל להראותו בשלש פעמים שהוא מוחזק להלאותו בלא הפסק והי' ראוי להתמעט מדת הסבלנות, ע"כ החידוש הוא נפלא בהשתמרות הסדר של הנועם והענוה בלא שום גרעון. אמנם התחכם הממרה לקפוף מהתחלת הסדר של הסיודור הגופני

קכא. הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל. לפעמים מתגברת באדם מדה אחת רעה מפני מאורע של שעה שנתעורר הרבה לעשות זר מעשהו, ובוה כח הסבלנות יש לה יתד לתלות עליו. אבל כשמתגבר הדבר שגם אחרי המנוחה וישוב הדעת חוזר לאולתו, אז הדבר נודע שעצם הרע כבר קניו בטבעו קנין חזק, וכגון זה ראוי לכעוס ולזרוק מרה של קפידא. ע"כ הלך והמתין שעה אחת, להורות שבחזירתו אח"כ בהקנטה ובפריעת כל נימוס, אין זה דבר מקרי כ"א הסכמה חזקה קבועה ומיושבת. ולא די שאינו חוזר [בו?] ממרדו על מה שעבר וכליותיו לא ייסרוהו על אשר פגע בכבוד נשיא אלקים, כ"א עוד יוסיף סרה אחרי עבור שעה ראויה לשובב נפשו, ולהמשיך עליו עכ"פ מורא רוממה מהדרת חכמתו וענותנותו. וכאן לא עבר על פתח ביתו כבא במקרה, שזה הי' מה שיחזק את ההקנטה בפנים הראשונים, שכבר הורה כמה הוא נוהג קלות ראש קיצונה בכבודו שאינו מוצא שום צורך של הכנה להטרידו ולא ללכת אליו בדרך מחשבה תחילה. וכיון שכבר הורה זה ולא עלתה בידו להקניטו, חשב שיותר טוב ההוראה המכוונת שכל מגמתו היא להרעימו ולבוזתו. ע"כ הלך וחזר ביחוד ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל בקשיות עורף נפרזה, שתחת שבתחילה הבליטה הקריאה רק את קלות ראשו כנגדו, שכדאי בזיון וקצף גם עלי, עכשיו הבליטה הכוונה המכוונת להרעימו ולבוזתו, שזה מגדיל כח הניסיון וערכו.

קכב. נתעטף ויצא לקראתו, אי"ל בני מה אתה מבקש. גם ההכנה לקראת האיש שכבר הראה בפועל הכוונה לבזותו לא פעלה על אביר הענוים לא למעט בשביל זה בכבוד עצמו הראוי בשביל כבוד הבריות, שהי' עולה על הדעת שהמיעוט בכבוד עצמו הוא הגנה שלא יקפיד על בזיונו. אבל לא כן הדבר בהעניו הגמור, שכבוד עצמו הראוי מצד כבוד שמים אשר יצר את האדם בצלמו, לא יתמעט חיובו אצלו בכל דהוא, ודוקא עם זה תרומם נפשו אל ראש פסגת הענוה והסבלנות. ע"כ גם הפעם נתעטף, ולא מיעט גם מכבודו של הבא מאומה, וגם לא מאהבתו והזמנתו לקראת מבוקשו והבעת תקותו, כי יוכל להיות שימולא חסרונו בספרו לפניו מבוקשו אם יהיה באפשרו. ע"כ יצא לקראתו ובחבה גם כעת שאלו בני, בלשון המעורר הלב לאהבה, מה אתה מבקש, בהכנה ואהבה מעשית של מילוי המבוקש.

קכג. אי"ל שאלה יש לי לשאול, אי"ל שאל בני שאל. השאלה והתשובה הראשונה היתה מבארת יסוד קלות-הדעת נגדו של השואל. וכאן כבר היא מראה על הכוונה לבזות ולהלעיג, וממילא

עבודת המידות – בדרוך של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

קלב. אי"ל בני מפני מה. בהקנטה זו מצא שהשינאה מבצבצת לחשוב עליו מה שלא יוכל שום דעת לדון, ע"כ העיר תרופת האהבה בקריאה של חיבה, כני. ובהיות תכונת העניו הכרת האמת גם בערכו, ועליו לדעת חפצו הטוב להשכיל ולהיטיב וכשרונו הנעלה, אלא שמגרעותיו ג"כ לא נכחדו ממנו, בין הפרטיות בין הכוללות החלישות האנושית, אבל בכל אופן א"א כלל לחשוב שלא תחשב ברכת ד' שירבו כמותו בישראל, ע"כ שאלו מפני מה. גם אחד מגדרי הענוה היא ההכרה ברפיון כחו, שאע"פ שהוא מתכוין אל הטוב וחפץ בו, אבל במה יוכל איש אחד לפעול הטוב הגמור כחפץ לבבו. אבל אם באמת ירבו בישראל כמותו, אז הלא לפי מרבית הכחות יתרבו הפעולות הטובות. ע"כ שאלו בהשתוממות, באמרו שלא ירבו כמותו בישראל, מפני מה. אמנם מכיר אני רפיוני, אבל הלא אינו כ"א מפני שמה אני וכחי דל, אבל כשיתרבו כמותי בחפצי עכ"פ לנטות אל הטוב, הלא תתרבה התועלת, וקדושת השם יתברך תתגדל ותתרחב יותר בעולם בישראל ובאדם.

קלג. אי"ל מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז. כאן הסב כלי המלחמה של ההקנטה לצד אחר, בראותו את אומץ גודל הענוה כי כל בוז וכל שפלות פרטי לא יפעלו עליו במאומה להוציאו מגדר מנוחת נפשו וענותנותו, פנה לצד אחר, להראות גסות מצדו עצמו, איך שקללת "לא ירבו כמותך בישראל" לא אמר מפני גרעון פרטי שמצא בערכו, כ"א יודע הוא מעלתו וכבודו הגדול בישראל. אבל מפני שסובב על ידו היזק פרטי לו בד' מאות זוז שגרם לעצמו, מוציא מפיו דבת קללה לכלל עם ד' כ'זאת שלא ירבו כמותו בישראל. ע"כ דייק רק מפני שאבדתי על ידך ד' מאות זוז והי' ראוי לגערה מרובה איך השתקע כ"כ בשגעון פרטי, לפצות פה [לסובב] עי"ז בהיזק כללי לכלל ישראל, לולא הענוה הנפרזה הסובלת כל ברוח דעת ושלות השקט.

קלד. אי"ל הוי זהיר ברוחך, כדאי הוא הלל שתאבד עי" ארבע מאות זוז וארבע מאות זוז והלל לא יקפיד. כל אדם יש לו רוח מיוחד ונטיה מיוחדת שבודאי נטעם בו יוצרו כדי להשכיל ולהיטיב. ע"כ כל אדם צריך להשתדל לקנות הדרכים הטובים ע"פ מדותיו ותכונותיו, רק יזהר שלא תתפרץ נטייתו מן המדה הראויה ע"פ השכל וע"פ התורה, אבל אין ההדרכה ראויה להיות להשיא את האדם להרס ולאבד נטייתו הטבעית. ע"כ עם כל התפרצות העזות שהראה זה הממרה, היתה עצת שלום של אביר הענוים, נשיא אלהים זה, שיהיה זהיר ברוחו ובנטייתו, ועל פיה יוכל לעשות ג"כ

המשרה עליו היא פועלת עליו להעלותו ולהכשירו ביתרון רוחני, וימלא רוח ד' וחפץ קדוש לדברים נשגבים ונעלים לחיי הכלל. כזה אינו ראוי להיות שמו נשמט מתוארו, כיון שפרטיותו ודאי תופסת אצלו מקום גדול, מ"מ ראוי להקרא בתור עצם פרטי בשני השמות, שמו העצמי בצירוף שם משרתו. מה שא"כ האיש שכ"כ שפלה נפשו עד שהמשרה ג"כ לא תוכל לפעול עליו להעלותו מתחתית מצבו הרוחני, זה ראוי לומר עליו שהוא רק מקרה שקורין אותו על שם משרתו, אבל לא תצורף להיות עומדת אצלו במדרגת שם עצם. ע"כ אמר הממרה בחוצפתו, אתה הוא הלל הפרטי, שכבר הקדים לנהוג בו קלות ראש מרובה, שכ"כ ציירו בעזות בירידה עד שאמר שרק קורין אותך נשיא ישראל, ואין הקריאה מצורפת כלל אל השם, מפני שהשם הקטן, לפי מבטא חוצפתו, נשאר בערכו בלא שום השפעה מהנשיאות.

קל. אי"ל הן. ישנן שאלות כאלה שגם השתיקה תחשב לתשובה וכהודאה דמיה. אמנם תשובה שהיא משמחת את הלב, האדם מתעורר להשיבה בפה מלא אע"פ שגם השתיקה היתה מספקת לענין הידיעה, אבל התשובה היא מבארת הבעת הרצון. ע"כ להיות העניו השלם מצייר תמיד נגד עיניו מגרעות עצמו ולעומת זה יתרוונת של זולתו, עד אשר יכבד מאד כל אדם בעיניו ובפרט הכלל כולו, ובהיות העניו נמשך אחר הצדק בהמשכה טבעית אמיצה, ולפי מדת ציור המגרעות הנמצאות בו הלא ראוי לו לפיהן שלילת הכבוד והבזיון, ע"כ ישמח מאד במה שמבזין אותו, באשר לפי ציורו הצדק יחייב כן, ועל דבר היוצא כשורת הצדק ראוי לשמח מצד עצמו, "שמחה לצדיק עשות משפט". ע"כ מרוב חדות נפשו על הביטוי שבו התבאר ציור של שפלות קיצונה אליו, שהיתה מותאמת מאד לפי ציורו הפנימי על ערך עצמו, ענה בפועל ולא הסתפק בשתיקה כהודאה, רק בפה מלא אמר הן.

קלא. אי"ל אם אתה הוא לא ירבו כמותך בישראל. כאן העמיק [את] ההקנטה, שמהוראת קלות דעתו נגדו אפשר לדון שבאה מאיזה הכרח חיצוני המעיקו לעבור על הכרתו בערכו הגדול. גם יוכל היות שיש לו תביעה עליו בתור נשיא ומנהיג, עד שפעל בעצמו לבזותו כ"כ, אבל אם היה מציירו כאילו היה אדם פשוט כאחד מישראל היה מודה בערכו. ע"כ השכיל בעזות לבאר שכל אלה העזות שהחציף לעומתו, אינם באים מסיבה פרטית ומערך הקטנה רק בתור נשיא, כ"א הוא משפילו כ"כ עד שאפילו בתור אדם פשוט מישראל הוא ג"כ נחשב לו לשפל בערך, עד שלא ירבו כמותו כישראל. וזאת היא העזות היותר נוראה, שאין למעלה הימנה.

קכת. נתעטף וישב לפניו, אי"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל. היסוד של הענוה היא להביע כבוד זולתו, מפני שיקרה נפשו בעיניו וכל כשרון הנמצא ברעהו יוחש אליו במדה הגונה. ע"כ באמרו שיש לו שאלות הרבה, נתעטף עוד בדרך הכשר לכובד ראש הראוי לעיון, לבד העיטוף הקדום שהי' להכשרת הכבוד, לפי ערך הקבלת פנים בחשיבות והכנה לשאלה אחת בודדה שכפי הנוהג א"צ עמה כ"כ עומק דעת. אבל באמרו "שאלות הרבה י"ל לשאול", כבר מצא לנכון שראוי להראות לו אות שהכין עצמו לעומק עיון וישוב דעת, כדי שיוכל להזמין במדה הראויה למענה שאלות רבות וחשובות. והנה הכבוד הראוי לכל מחקר תלוי בשני דברים, האחד הוא בערך הכבוד של הנושא, כמו העיון בדברים מופשטים ורוחניים הוא יותר מכובד מהעיון בדברים מוחשיים וכאלה. והשני, בענין עומק הדעת שצריך לעיון, שישנן שאלות שהן קלות להפטר אע"פ שהנושא הוא רם בערכו, וישנן שאלות מסובכות שצריכות עיון מרובה אע"פ שעצם הנושא הוא קל וקטן. והוא ע"ה הכין עצמו בשני יחושי הכבוד, כהעטיפה הורה על כבוד המושגים שאפשר שיבאו ע"י משא ומתן של שאלותיו, וע"י השיבה לפניו הורה על ההכנה של עומק הדעת שצריך כענין קשות מיושב. והנה כחות האדם ביחשו לרגש הלב ולשכל הם כמעט מתנגדים זה לזה, כשהלב רך ומתרגש אז כח השופט איננו כ"כ בתקפו, וכשהשכל גובר ראוי שישמר הלב מכל נטיה הרגשית, כענין זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחודי. ע"כ להשלים כח הבעת הכנתו לעיון, כדי שיוכל להספיק על החפץ להשתדל בתשובת המון שאלות, מצא הענין שראוי להשלמת הכבוד, שכאן יראה שהוא כ"כ מכשיר עצמו להיות כולו שכלי, עד שהקריאה הרכה הבאה מחבת רגש הלב, קריאת "בני" שהיתה מרגלא בפומיה, השמיטה, רק כחוקר קר א"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל, כדי להורות כמה נכבד ערך חקירות שאלותיו בעיניו וגדולת נפשו אצלו, עד שעם כל רגשותיו העדינים המלאים אהבה וידידות לכל אדם, מצא להעמיד בנפשו אז תכונה בלתי מתפעלת לשם התגברות הכח השכלי הדרוש להכשרת עיון של שאלות רבות שהציע.

קכט. אי"ל אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל. יש נושא משרה שהוא ראוי לה בעצם תכונתו ויתרונו, וזה ראוי שיהיה מתואר כולו על שם המשרה בהשמטת השם העצמי, להורות שפרטיותו מבוטלת לגמרי לגבי היתרון שיש לו ביחש הכללי שהמשרה מצורפת אליו. ויש איש שאע"פ שלא גבר מאחזיו עד שיהיה ראוי להיות דוקא הוא הנבחר למשרתו, מ"מ ניין??? שהוטלה

עבודת המידות – בדרך של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

סיפק לקבל בפרטיות לכל הנידונים המתחדשים, שתהיה ההבנה מסורה בכלל לב"ד גדול מרכזי במקום אשר יבחר ד' שהוא עומד במקום הקבלה, בכל אופן, ומהבנה כללית ובהירה תצא המסקנא להיות מוקיר כל פרט ופרט מסעיפי משפטי התורה בפועל ובמעשה, ללמוד ולקיים. אבל מי שכח שכלו רפה ונטייתו לקדושת התורה האלהית היא רק נסמכת על גדולת האנשים המחזיקים בה, ממילא כיון שהבנין איננו חזק למדי ע"כ ירפו כל הדברים הנסמכים עליו, ולא יוכל להגיע עד רום מעלת האמונה האמיתית והחזקה בתורה שבע"פ וגם בתורה שבכתב, רק זהרה הכללי יקח לבו ורק לדעת אותה ללמדה יחפוץ בנטייתו, אבל לא יספיק שכל רפה כזה להיות משיג ג"כ איך שהשגת התכלית המכוונת הכללית, הראויה להיות נכספת בחזקה מכל ישרי לב איננו בא כ"א בקיומה של תורה ומצותיה לפרטיהן. כל אלה החולשות נקבצו באו יחדיו באותו הנכרי, תחילה אמר על תורה שבכתב, לא שהוא מאמין בה בסתם, כ"א אני מאמין מצד גדולתך ופרסומך בחכמה וצדק והיותך מחזיק בה באמת, שהוא גרעון גדול למי שרוצה לבא עד המעלה הגדולה להיות מתנדב להכנס בחיל ד' אלהי ישראל ללא דרשוהו. ומה נמשך הדבר שסיים שתורה שבע"פ איני מאמין, כי האמונה החיצונית הבאה לא מהכרה של חכמה ודעת אלהים, תעמוד באמצע הדרך, וכח המושך של האדם אפילו יהיה גדול מאד יש לו גבול ידוע עד היכן הוא שולט. רק ההמשכה אחרי התורה הבאה מהכרה האלהית היא מושכת בזרוע כחה עד אין קץ, ואין עמה מעצור לאמר עד פה תבא, כ"א" משכני אחר כך נרצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בכ". ומתוך ההכרה הכהה הזאת באה המטרה ג"כ באופן חלוש, שלא הספיקה להטביע תביעה פנימית לבקש שתסול לו התורה מסילה בכל ארחות חייו, החיצוניים והפנימיים, כ"א שתשביע את חשקו לדעת דבר שנראה לו שהוא נשגב ונעלה, קדוש ואלהי. וזה ימצא בלימודה של תורה שא"ל לו להשיג כ"א ע"י גירות. לא מצד ההזדמנות החיצונית, (לא) [אלא] מצד ההבנה שיחוש כל מבין דבר, שלא ימסרו דברים החובקים בגדלם עולם מלא כשהם מיוחדים לאומה יחידה, כ"א למי שיכנס בעמקי חייה ויכנס בין בניה, שזה יוכל להשיג באופן כללי גם המתבונן הבינוני, שצריך להסמך ג"כ על אחרים. והנה אלה הרפיונות, עם העזות המוכרחה להמשך מהם בבלי דעת, ראויים הם להמשיך תוצאת ההרחקה המשולשת. הגערה, לעומת מיעוט צבינה של תורה הגלויה לעין כל רואי שמש בבהירותה ואלהיותה, והלה מסמיכה על יסוד איש יחיד. ההוצאה, על שומו קודש של תורה שבע"פ מרמס, שזה כבר יוכל

קלה. ת"ר מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמואל, א"ל כמה תורות יש לכם. יש במציאות ציור כל דת נימוסית או אלהית, שתהיה או אחת כוללת כל העם כולו מקטנו עד גדוליו בחיוביה ובלימודיה, או שתהיה מחולקת לפי הכשרת כ"א מכתות העם, להחמון תורה לבד לפי דעתם והשגתם, ולחכמים תורה לבד לפי ערך השגתם. ע"כ עלתה על דעת הנכרי שתורתנו הקדושה ג"כ תהיה חלילה מחולקת לפי ערכם של מחלקות האומה בשכלם, ולא יוכל להשכיל איך שבכח אלהי ניתנו כל עמקי האמתיות לכל העם כולו קטן כגדול בתורה אחת, וכל אחד משכיל בה לפי ערכו. ע"כ בהיותו נכרי רחוק מההכרה של הפלא האלהי הנמצא בתורה שתוכל הדרכה אחת להיות כוללת כל החילופים שבמפלגות האומה, ע"כ לא נסתפק כלל שיש ודאי ריבוי בתורות, רק שאל על הכמות של הריבוי ההוא כמה תורות יש לכם.

קלו. א"ל שתיים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. מפני שאי אפשר לתורה אלהית אמתית, שראויה לצאת מד' אחד ב"ה בשביל תכלית האחדות האמתית של כלל האומה שתביא בסוף ליסוד אחדות המין האנושי כולו, שתהיה חלוקה לפי הנושאים ביסודה האחדותי, ע"כ היא מאוחדת והחילוק של ההבנה תלוי במקבלים כ"א לפי הכנתו, ממילא היא צריכה לפירושים בין אותם שהם מקובלים בין אותם שהם מתפרשים ע"פ חכמים בסברא ודרשה. אבל עצם האחדות המקורי מחייב שהמקום שעל ידו יוכלו כל המדרגות לקבל אורה של תורה, היא התחלפות ההבנה בפירושים. א"כ מוכרחת היא להנתן על דעת הפירושים שיהיו נדרשים לכ"א כפי השגתו בדברים העיוניים, שזהו היסוד התורי. ע"כ הדבר מוכרח שתהיינה שתי תורות, שבכתב ושבע"פ, שבכתב להשלמת ההשפעה האחדותית ושבע"פ להשלמת ההתחלקות המוכרחת לפי שינויי גוונים ומעלות של אישי האומה ופולגותיה.

קלו. א"ל שבכתב אני מאמיןך ושבע"פ איני מאמיןך, גיירני ע"מ שתלמדני תורה שבכתב, גער בו והוציא בנייפה. לפעמים יזדמן איש מאומות העולם חוקר אלהי וגדול דעה שישארו לבו להכנס לדת מפני הכרת כבוד אלהיותה וקדושתה העליונה, איש כזה לא יסמך באמונתו על שום אדם, רק בהכרה עצמית פנימית יבא לגשת אל הקודש. ומי שכח שכלו כ"כ חזק ועצום עד שהכרתו הפנימית תביאנהו להבדל מהבלי נכר ולגשת אל ד' לשרתו ולאהבה אותו, הוא יבא עד ההכרה העמוקה שתורה אלהית כזאת אי אפשר כלל שתמסר להתפרש לכל יחיד כפי הבנתו הפרטית, וע"כ שהיא צריכה לפירוש מקובל. ובדברים שנסתפקו משכחה, או לא היה

הטוב והישר בעיני אלהים ואדם כשיכוין את המדה הראויה. ולא זו בלבד [אלא] שאפילו מפעולה שעברה שהיתה שלא כשורה ובהעברת הדרך הרבה, מ"מ על להבא יהיה יונק ממנה מוסר טוב ולימוד הגון לדעת עד היכן כח הסבלנות והענוה יוכל להגיע באדם, ויהיה לו למופת להועיל לעצמו ולאחרים. ואפילו הפסד הממון שיצא לו מקלות דעתו יוכל להשיב שיחשב ריוח, כמו ששייב הפסד המוסר והיראה ע"י שמירתו את הלימוד הנשגב היוצא לו ממאורע זה, וידע שאמנם יש במציאות כח הענוה האמיתית להביא את האדם למצב המביא לידי השתוממות כזו על מהות הנפש המלאה מנוחה ואהבה. וכל מה שרושם הדבר יותר ניכר אצלו ע"י מה שבא לו במכאוב של הפסד הגון יהיה יותר פועל עליו. והנה השתלמות הענוה בנויה על שני חלקים יסודיים: החלק הראשון הוא שלא יהיה נקנט בפניו ובלבבו למעט עי"ז את הוד האהבה ושמחת הסברת הפנים הראויה לכל אדם בכל שעה. והחלק השני הוא שאפילו יבאו דברים אדירים כאלה שההקנטה בהם ראויה היא כדי להטיל אימה ושאר צרכים, מ"מ לא יקפיד בלב, וזהו הדרך היותר נשגב. כי במצב שלא ניתן רשות כלל להתפתחות הרוגז גם בהוראה חיצונית אז עוד הכח מתרחב להגבילו, אבל כשהצורך מביא ליתן רשות לכח הרוגז לחול, ועם זה יעצרהו מבלי לבא אל הלב להרעילו בקפידת פנימית, דבר זה דורש מנוחת הנפש קנינית אדירה מאד. ולשני אלה החלקים שלפי תכונתם ראוי שיחלק שם האדם המתעצם בהם לשני חלקים: החלק הראשון שיספיק לו ג"כ הכשרון והתכונה הטבעית והתכונה המתגברת כשכבר החלה הפעולה לפעול כפי מדתה. ההגבלה המדוייקת הבאה עמה היא ודאי שלמות קנינית. ע"כ כדאי הוא הלל, לפי מדתו שראויה להיות למדה נהוגה בבנ"א כולם, לאבד ע"י ארבע מאות זוז, על מבחן ההכרה של הסבלנות העומדת במצב מניעת ההקנטה שלא תתחיל לפעול כלל. וכדאי הוא עוד ד' מאות זוז אם תבא הבחינה על המעצור הניתן מבחירת הנפש ע"י השכלתה וקנינה המתעצם. והלל, מצד תכונתו הקנינית המשימה גבול וגדר גם למה שכבר החלה הפעולה ברשות התורה והישר הגמור, שאם צריכה לבא ההקנטה, מה שבניסיון זה לפי עומק מדת הענוה לא היה גם לזה מקום, כיון שהרחבת חכמת ענותנותו ידעה להפוך לטובה את המאורע בלא שום הקנטה ובלא שום מיעוט הסברת פנים. אבל אם גם היה בא הדבר לידי מעשה של הקנטה חיצונית מ"מ הלל לא יקפיד בלב, שע"ז כדאי ג"כ לחרות בזכרון טוב מופת לימודי מעשי, שקנין מדת ענוה טהורה כזאת אפשרית היא לאדם, למען יחרץ כל חפץ חיים באמת לרדוף אחריה במחקרו ובמעשה התרגלותו להשיגה.

עבודת המידות – בדרונו של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

הכלל זהו תלוי בעמקה של תורה, שצריך לימוד מרובה, ואחר כל היגיעה אי אפשר שישג האדם דבר זה התלוי בדעת עליון בכל אורה הגדול. והנה השכל והרגש המה שני רגלי האדם במובן הרוחני, בהם יתהלך בארצות החיים לחוש את הטוב ולהשכיל את האמת. והנכרי הזה, אשר חכמת יון משכתו אל הרגש של טוב ונשגב, חפץ שירגיש את כל התור"כ לפרטיה ע"פ תורת הרגש, רגל אחת, למדני כהת"כ כשאני עומד על רגל אחת.

קמא. דחפו באמת הבנין שבידו. הרגש דומה לעומת פרטי הפעולות הטובות, שהן ממלאות כל חללו של עולם מלא, לאמת הננין לענין תוכן פעולת הבנין, שאע"פ שמועלת היא אמת הבנין לעסק בנין בית ושכלולו, אבל לא שהאמה היא כלי המלאכה שבו הבית יבנה, כ"א יוכל למוד באמה מדת קרקע לומר שבמדה כזאת צריך הבנין להיות בכללו, ולמוד ג"כ גבהו ורחבו וארכו לכשיגמר. אבל הפעולות והציוורים המושכלים שצריכים להיות הרבה מאד בעסק הבנין, אין להם יחס עם אמת הבנין כ"א צריכים להתלמד ולהעשות, כמו כן אע"פ שהרגש האנושי מצייר יפה שעל פי כלל הנטייה לטוב ולצדק צריך שיהיה נבנה כל בנינה של תורה, אבל כדי להעלות את כל פרטי בנין קדוש ואדיר זה על הלב, ליחסם אל הכלל, צריך לימוד מרובה בתורה ודרכיה והתעסקות מעשית בקיומה. וכשם שהאמה הזאת מודדת לפני הבנות הבית רק את המקום השטחי שעליו עתיד הבנין לעמוד, כן א"א שמדת הרגש, אפילו היותר עליונה וטובה, תקיף כ"א את הצד הנמוך של ערכה של תורה. רק אחר הקיום והלימוד יתעלה הרגש עצמו להשכיל יותר [את] היחש הפרטי שיש לכל מצוה וחיוב לעומת הכלל, כי יתרחב המבט של עצם רגש הטוב ע"י קיום התורה ותלמודה, ובכ"ז אין האמה נועדת כ"א למדוד דברים עומדים להעשות, או שכבר נעשו, אבל לא שהיא תגמור את הבניה. כן צריך להשריש שדוקא האמונה האלהית, אהבת התורה והמצוות מפני שהן דרכי ד', יוכלו להיות משמשים בתור כלי פועל לקיומה של תורה, והרגש האנושי יוכל רק לצייר את כללות הדבר כשיש מניע יותר חזק ממנו שמלאכת הפעולה תהיה נזקקת לו. ובאשר ראה שזה בא רק עם הרגש החלש ומבקש שעל ידו יכנס במלאכת הבנין הנישא של קיומה של תורה, דחפו כאמת הבנין שבידו, שהוא דומה כזה שרוצה לבנות בית רם ונשא רק בכח מדידת מקומו באמה שבידו.

של קבלת אבותינו מה שהתנחלו באומה בפרסום והסכמה. וכיון שהטבע בעצמו מעיד על הכרח חיוב מציאות המסורה וההעזר מן הפרסום וההסכמה באומה, כבר היסוד מובן שכל הבא לבעט בתורה שבע"פ הוא נלחם עם טבע המציאות, שאי אפשר כלל לקשר של דורות שונים שיתאגד כ"א בעזרת המסורה המפורסמת, א"כ ע"כ כך הוא תנאי נתינת תורה שבכתב, א"כ דע"פ נמי סמוך עלי. ויסוד הדבר שהסמיכות על אבות וזקנים וכללות האומה בפרטי הדינים, הוא דבר מוכרח שאי אפשר מבלעדיו, עד שאפילו אותם שבעטו בקבלה, הנה לא עלתה בידם כ"א לפרק מעליהם עול הקבלה לשעה, וכיון שעברו איזה דורות כבר נתרבו להם ספיקות והוכרחו לקבלה. א"כ "עזבו מקור מים חיים", קבלה נאמנה מורשה קהלת יעקב, לחצוב להם בארות נשברים, קבלות חדשות ומזויפות, באין כח חיים בעומק נשמת האומה וקדושתה. ע"כ הדמיון הוא מכוון מאד, שהאותיות בין אם תקרא להן כשמות שקרא להן בראשונה או בשניה, א"א ללימוד זה בלא קבלה. והקבלה המאומתת היא שבאה בראשונה, שממנה אין ראוי לזוץ לבקש חדשות ו"לתאווה יבקש נפרד". וכיון שתתברר לאדם הכרחיות הקבלה והמסורת לתורה, ישכיל ויבין שא"א כלל לחשוב אחרת כ"א שעל יסוד צירוף הקבלה עם הספר של תושב"כ נתן השי"ת תורה לישראל וימצא בצדק לבבו נאמן בתורה שבע"פ. דע"פ נמי סמוך עלי.

קמ. שוב מעשה בעובד כוכבים אחד שבא לפני שמאי, א"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. הרגש הטבעי שיש באדם לטוב ולצדק, שהוא באמת נובע מהאור האלהי שבנפש האדם, באמת כדי לשכללו ולפתחו יפה יפה זהו יסוד התורה. אמנם מפני שהאדם הוא קצר רואי, אינו יכול כלל להקיף את המון המעשים הצריכים להעשות או להעזוב, כדי להפיק את התכלית של הטוב והיושר האמיתי. ע"כ צריך הוא להדרכה אלהית שנתונה בדעתו של אל דעות ב"ה, שמקפת את כל המציאות מתחילה ועד סוף כדי שיהיו הפעולות מותאמות אל עומק היושר היותר כולל ויותר מקיף, ונכון עם העתיד היותר עמוק ורחוק כמו עם ההוה היותר קרוב. והנה מתוך שזה נשרש יפה בלבו של כל אדם משכיל, שראוי שתהיה תכלית התורה הצדק והיושר, שהיסודות הללו הוא מכיר כללותם בשכלו והרגשתו הטבעית, מפני כך הטעות קרובה לבא, שכשם שהוא מרגיש את היסוד הכללי כן הוא צריך להרגיש ג"כ את היחש של הפרטים אליו. ובאמת היסוד הכללי הוא נטוע בעצם טבע הנפש, אבל היחש וכל-הפרטים אל

להזיק לחברה, וקשים גרים כאלו לישראל כספחת'. והנזיפה על מיעוט כח קיומה של תורה, בשומו יסוד גירותו רק למודה הכולל של תורה שבכתב ותו לא. ע"כ בצדק גער כו והוציאו בניזיפה.

קלת. בא לפני הלל, גייריה. יש הפרש בין אם נסתכל באדם לפי מצבו הרוחני בפועל לאם נסתכל על ענינו בכח. שאם נסתכל על מה שהוא בפועל, אז כאשר נמצא בו חסרונות נפנה אליו עורף ונמאסהו. אמנם אם נסתכל על היסוד הכחני שבו, אזי וכל היות שנמצא בו כשרון טוב ולב נכון, שרק סבות מקריות גרמו את החסרונות, ע"כ באהבה וסבלנות מרובה יסורו החסרונות וישוב לנו האיש בכל כחותיו לטובה. ע"כ כאשר הסתכל הלל בכח הצפון באיש הזה, שעם הגסות השרויה בעמו בכלל ועם כל ריחוקו מאור השם יתברך ותורתו מ"מ נפשו תשתוקק לאורה של תורה אפילו במובן שטחי וגרוע, מ"מ אות הוא על כח נשגב הנמצא בנפשו, שכאשר נשתמש באור תורה ובאהבה ונחת נוציא אל הפועל כמה דברים יקרים ויהפך כולו למוטב, להיות דבק בתורת ד' באמונה שלמה ואהבת אמת.

קלט. יומא קמא א"ל א"ב ג"ד, למחר אפיך ליה, א"ל והא אתמול לא אמרת לי הכי, א"ל לאו עלי ידי קא סמכת, דעל פה נמי סמוך עלי. עיקר היסוד שעליו בונים מהרסי קודש מחללי ברית ד' בתורה שבע"פ, הוא בנוי מצד כי טח מראות עיניהם את עוצם ההכרח של תורה שבכתב לתורה שבע"פ. וכיון שבדעתם העניה אין החסרון מורגש, ע"כ לא יוכלו להכיר את גודל כח האמת שיש בקבלת תורה שבע"פ. אבל מי שמכיר את ענין הנחיצות ואי האפשריות כלל שתהי' תורה שבכתב נתונה בלא תורה שבע"פ, אז כבר יצא ממוקש הטעות, שהרי כיון שהוא מכיר טבע הדרישה וההכרחיות שיש לדברים שבע"פ מחוברים לתורה שבכתב, א"כ הלא שגעון הוא שיסור לבו מתורה מורשה שיש לנו מאבותינו, לבדות דברים שבע"פ מחזון לב שלא נשרשו כלל בקשר קדושת אבות. ע"כ הורה לו הלל את ההכרח הגדול שיש למציאות קבלת מורשת אבות ופרסום האומה והסכמתה. שהרי אפילו האותיות אינן באות לנו כ"א מצד ההסכמה והפרסום, ואם לא נכבד את הקבלה שבאומה הרי באין אמונה באותיות שהוראתן הנה כמו שהן נקראות באומה, אין אתנו יודע לקרא כל כתב ואין לנו דרך ג"כ להגעת תורה שבכתב. וכיון שבהגעת תורה שבכתב ג"כ הקבלה מוכרחת, א"כ ע"כ לומר שיסוד הפרסום באומה במורשת אבות הוא יסוד מוסד בסדר האלהי איך להקים חק ומשפט. א"כ איך אפשר לצאת מגדר תורה שבע"פ, שיסודה היא השמירה

עבודת המידות – בדרך של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קיי"ב-קנ"ב

פירושים ל"מה דעלך סני לחברך ל"ת", היסוד הטבעי של המוסר האנושי, וכיון שכן באמרו ואידך פירושא זיל גמור, היינו ללמוד ולקיים, "שמור ושמעת."

קמג. שוב מצוה בנכרי אחד שהיה עובר אחרי ביהכ"נ ושמע קול סופר שהיה אומר ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד, אמר הללו למי, א"ל לכה"ג, אמר אותו הנכרי כעצמו, אך ואתגיייר בשביל שישמוני כה"ג. לפעמים צריך להכיר כה יתרון באדם בשביל שמפנה לבבו אל הטוב והאמת, אע"פ שאינו מוצא את האמת מפני סיבות המונעות, אבל הרצון המתילד בלב לדרוש את הטוב גם הוא דבר טוב ונכבד. לא כן הוא לכאורה אדם שמצד איזה מקרה של פגישה האיר לו איזה אור, אז ישובח לפי הרגיל רק אם ההצלחה עמדה לו שהפגישה נפלה על דבר שהוא מועיל ונשגב מצד עצמו, שגם הוא יכובד. אבל אם התעורר לא מצד דרישתו כ"א מאיזה מקרה, והמקרה לא הצליחו להעמידו על נקודה של חפץ אמתי וטוב, כ"א על חפץ כוזב ומדומה, לפי הראוי אין סיבה לקוות מכזה תוצאות נכבדות. והנה זה הנכרי לא הלך לדרוש את ד' מחפץ לב והלך נפש, כ"א מקרה נודמן לו שעבר אחרי ביהכ"נ ושמע קול סופר. גם המקרה לא הצליחו להעמידו על נקודה שהיא באמת יסודית ואמתית, כ"א הוברק לפניו ברק חיצוני של מלבושי כהן גדול וכבודו החיצוני. והנכרי ההוא, בהיותו כפי הראוי לשער ממרום עם הארץ, חשב שהנה דרך לפניו לרכוש לו כבוד וברק חיצוני שאליו יתאוה מאד, ובוזה טעה בתכלית גם בתוצאות הענין. ע"כ לא הי' ראוי לשום אליו לב לפי הראוי בשורת המשפט.

קמד. בא לפני שמאי, א"ל גיירני ע"מ שתשימי כהן גדול. אצל הנכרי העומד חוץ למחנה ישראל יוכל לפעמים להצטייר שבמה שיכנס אל הכלל הוא נחשב לכה"פ בעיני ישראל לעושה חסד עם הכלל, אע"פ שבמצמו לא יוכל להסכים שאיזה דבר גדול הוא עושה כי הלא יודע הוא ערכו, ובמה זה יוסיף בכחותיו הדלים בנכסים רוחניים שהם עיקר מעוזם של ישראל. ע"כ כשאמר בלבו לא הי' יכול לומר שיהיו הדברים בדרך תנאי, כ"א בשביל שישמוני, שחשב שממילא יבא למטרתו אח"כ. אבל בדרשתו אח"כ בעניני מצב האומה נדמה לו שחסד יחשב לו עכ"פ מצד האומה בהיות נכבד שכיו"ב מתגיייר, עד אשר ערב לבבו לומר לשמאי דרך תנאי ע"מ שתשימי כה"ג, כחק באי בברית שכ"א מקבל מחבירו איזה דבר. ובוזה הוסיף שיבוש על שיבושו, שבאמת אין ישראל רודפים כלל אחר גרים שקשה להם כספחת, ויסודה של תורה

בנטיה הטובה של הצדק, יתחייב לדאוג שלא תשאר נטייתו רק טבעית כ"א שיוכל ג"כ לבססה על מוסדי השכל והחכמה העיונית. ובודאי שיסוד הנטיה הטובה לטוב וליושר נובע באדם מאוצר הטוב של חסד ד' וטובו על מעשיו. א"כ הוא מוכרח להכשיר עצמו בדעת אלהים לאמתה, וא"א לדעת את ד' כ"א ע"פ מעשיו, והידיעה השלמה תהיה לפי הערך של הקפת המעשים המתגלים מחסד עליון. וכיון שהמעשים הטבעיים אינם כ"א חלק אחוז ממעשי ד', אינם מספיקים לתן הכשר להבנה שלמה בדרכי ד' כ"א כשיצורף אליהם הכשר דעת ממעשים הניסיים שנעשו לתכלית הכללית והנשגבה המוכנה לבא ע"י ישראל. ע"כ תלמוד תורה וקיום המצות כולן והוקרתן, והשרשת קדושתן כראוי לדברים נשגבים אלהיים הכוללים את אוצר החיים של העולם כולו, שע"פ רגש זה מוכרחים לצאת דקדוקי תורה ומצות בדיק עצום והרחבה גדולה, כולם מסתעפים ומוכרחים להתפשט מהשורש היסודי של רגש הטוב שבנפש האדם להיות חפץ לעשות טוב וחסד יושר וצדק. ע"כ באמת הרגש הטוב הוא הבסיס לתורה, וא"א כלל לחלק את המוסר הטבעי מכלל התורה כולה, כ"א לדעת שמה דעלך מני לחברך לא תעביד, המוסר הטוב, השולל את הרע, שתובע הכשר מעולה בנפשות להשכיל ולהיטיב תמיד, זהו כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא, איך להשריש כח הטוב ואיך לפשטו באומה כולה לדורות עולם, ואיך להעלותו בעילוי הכשר חכמה והשכלת אמת שלא ימוט לעולם מתגרת רוחות רעות של רגשת פועלי און, שונאי טוב ואוהבי רע, שמתרגשים לפעמים לבא לעולם. שהשמירה לזה היא דעת אלהים אמת, שאהבת ד' ויראת רוממותו וחקר כבודו ומעשיו ונפלאותיו, הם קשורים בכל התורה כולה, לפרטיה ופרטי פרטיה, א"כ אידך פירושא הוא זיל גמור. והלימוד הזה הוא מעיין שאיננו פוסק, המשתרע למטה ולמעלה, למטה בדברים המעשיים המביאים את התכלית של מילוי הטוב של "דעלך סני לחברך לא תעביד" במובן האנושי הכללי במילואו באחרית הימים, שכיון שבא האדם למדה זו להשכיל שהטוב איננו מה שנוגע רק לעצמו ולבשרו כ"א גם לזולתו, א"כ שוב אין הבדל ג"כ בין מה שנוגע לדורו או להרבה דורות שלאחריו. ולמעלה לפתח [אתן הכח השכלי כדי שיהיה הרגש הזה הולך ומתרחב ומתחזק במעמד קבוע שלא יזח ממקומו. ע"כ אין ראוי לקנתר את הרגש הטוב ולא את התביעה של מציאות יחס לתורה עמו, כ"א לדעת שרק ניצוץ מן הרגש הזה מתגלה בלב ע"פ הטבע הפשוט, ובכל מילואו ימצא רק לפי ערך פעולת התורה על הנפש בתלמודה ובמעשיה. א"כ המעשה והתלמוד יחד המה

קמב. בא לפני הלל גייריה, א"ל דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא הוא זיל גמור. השקפה אחת לטובה [שנ"ש לסבול חסרונות המתגלים באדם הבא לפנינו, בשביל שכדאי לקבל הרע המועט מפני הטוב המרובה שאפשר להוליד ממנו כשיצא מן הכח אל הפועל. אבל מעלה היותר גדולה היא להשכיל שלפעמים בהחסרון עצמו נמצא יתרון של טוב. וזה הורה לנו הלל בענותותו עם הגר הזה יותר ממה שלמדנו ממי שקדם לו, שכאן הראה לדעת שאע"פ שע"י התביעה לצמצם את כל התורה כולה אל הרגש האנושי, אפילו יהיה טוב וטהור, יכולים לצאת מכשולים, אבל המכשולים אינם באים מפני שאין לדבר התביעה של מציאות יחס לרגש האנושי הטוב המבונה ע"פ עומק הצדק והיושר עם התורה כולה, אלא מפני שהרגש האנושי צריך לימוד מרובה, וכפי עומק תכליתו הוא צריך דוקא לאור האלהי ותורת אמת מאת ד' אדון כל המעשים, שהוא קורא הדורות מראשי ולפניו נגלו כל המון נסתרות מתחילה ועד סוף ומראשית עד אחרית, שהרי אמת שיסוד התביעה הנמצאת בלב אדם ישר להיות מתהלך בתומו לפעול טוב וצדק היא נטיה יקרה, ועל בסיס שלה ראוי שתנתן תורה תמימה, אבל כיון שהגיע האדם לנטיית הטוב והצדק, מיד צריך שישכיל כי לא רק הטוב הקטן והדל שיוכל לעשות עם רעו אשר לנגד עיניו זהו כל הנכלל בעומק הנפש בכח אהבת הטוב שלה, כ"א אהבת הטוב היא כוללת כל האדם אשר על פני האדמה, בכל הזמנים ובכל הדורות וכל היקום. ובודאי יש יחס אל נטיית הטוב הקטנה המתעוררת לעשות חסד עם רעהו אשר לעיניו יתמוגג במכאובו, אל שאיפת הטוב הגדול להיטיב גורל האדם בכלל בחומריותו ורוחניותו, לעשות את עצם חייו ליותר מאושרים ומוצלחים, להרבות בו מדות טובות וחיי שלום נועם ושלווה, שע"ז צריך מערכה גדולה של סדרים והשרשה גדולה בנפשות, שאי אפשר שתתבונן כ"א ע"י הקלטה יפה באומה שלמה המוכנת לגשת בכללה לעבודת הקודש, להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש". והאומה הזאת צריכה הכשר מרובה ותיקון גדול עד שתגיע למצבה הרם, עד שתהיה ראויה לתעודתה. א"כ כל המכשירים שמרוממים את כח האומה המיוחדת לזה המה המכשירים של הרגש הטוב הטבעי שיצא לפעול במובנו הרחב. וההשרשה העמוקה מתגלה לעולם ע"פ צד השלילה של מניעת ההיזק. שלענין הפעולות החיוביות יוכל אדם לעורר נפשו בזמן מן הזמנים לעשות טוב אע"פ שטבע נפשו עוד לא בא למדה זו, אבל להשמר ממכשול עשיית רע, דבר זה הוא תמידי, כי השלילה צריכה להיות תמיד דבר זה א"א כ"א ע"י השרשה גדולה של הפיכת הטבע לטובה, ע"ז צריך כונניות רבות ועצמות מאד. והנה כיון שמתגבר האדם

עבודת המידות – בדרך של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

קמת. נשא אותו גר ק"ז בעצמו, ומה ישראל שנקראו בנים למקום, ומתוך אהבה שאהבם קרא להם בני בכורי ישראל כתיב עליהם והזר הקרב יומת. שני הדברים, שהם העקריים בעבודת ד' בכל דבר שצריך שהפנימיות שבלב תהי' מתגברת על המעשה החיצוני להעלותו ולכוננו על יסוד מכוון ירצו, כמו בענין הקרבנות, הם: האחד ההכשר של קישור הנפש באהבת השם יתברך מצד עצמו לעצמו, וההכשר השני הוא החפץ להרבות בכבוד שמים בערך לעולם החיצוני. שכאשר יהיה האדם מוכשר להשתלם בשני אלה, אז יעלו בידו הנטיות הפנימיות הדרושות לתכלית עבודת ד', ביחוד בדבר שצריך לזה הוד והדר כדי שיפעל יפה כפי תכונתו האמיתית על העולם שמחוץ להפועל. והנה ישראל מצד ההכשר שיש בעצמם לאהבת ד' קראן כנים למקום, כבן שנמשך לאהבת אביו. והנה בזה אין עוד יתרון ניכר לאהבה, מפני שהשם בנים אין לו מובן כ"א כשכל העולם כולו אינם מכירים כלל את אביהם שבשמים, שאז ודאי אינם נקראים בנים כ"א אותם שמכירים אותו ומודים ומעידים שהוא אביהם. אמנם הבכוריות, הוא מיוחס ג"כ לזמן שבנים אחרים צעירים הבאים אחריהם ג"כ ימצאו, דהיינו ביחס לההשקפה על העתיד, שעתידין כל באי עולם להכיר כבודו של אדון כל היחיד בעולמו, מ"מ לעולם יהיה דבק בישראל יתרון הבכורות, שהם הם ראשית תבואתו. וזה יבליט כח האהבה לעומת עמים אחרים המשתדלים ג"כ לקרבה לעבודת ד', ואז בזמן שהוא כבר תצא אל הפועל פעולתן של ישראל על העולם הגדול שמחוץ לגבולם. א"כ יש בישראל מהמוכן ג"כ ההכשר של חפץ התרבות כבוד שמים כלפי החוץ, שזה יש לו יחס עם הנטיה לעבודת ד' בהוד והדר שהוא ג"כ מורגש וחיצוני בצירוף עם הרגש הקדוש הפנימי. מ"מ אין כ"ז מספיק להשריש, אפילו בקרב המיוחדים שבהם, [את] הכח הראוי להיות בעצמו ניגש אל ד' בעבודת הקרבנות, מזה הכיר שלא אותו הרגש המורגש בקרב לבבו לעבודה ולכבוד שמים יספיק שלא תחול עליו ההרחקה האמורה מיסוד העבודה האלהית שבקרבנות, הצריכה דוקא להתיחדות מרכזית אחת מובחרת מראש ומובדלת מכללות האומה ע"פ דבר ד' ועצתו הנעלמת מעיני כל חי .

להשלימם, כ"א הוא חפץ ביסוד עבודת ד' הלוקחת את לבבו. ומתוך שהכלל של עבודת ד' שתהי' ג"כ עם זה נהדרה לפי רגש היופי החיצון המבריק שמעורר יותר את הרגש הבריא לוקח את כל חושיו, יוכל לטעות שהוא אינו צריך לימוד פרטי. אמנם המשל הוא נמרץ, הנה כשמעמידים [מלך] מזדמן שכ"כ יהיה מסור בידו כח ההנהגה עד שיהיה חפצו הכללי להיטיב את כלל המונהגים נעלה מכל חק פרטי, מ"מ א"א כלל שתהי' מעלה זו הכללית נתנת כ"א מי שידוע תכסיסי מלכות, ערכם ופרטיותם, או רק אז יוכל להתנשא אל המדרגה הכללית הנשגבה. כן אי אפשר שתעלה בידך עבודת ד' טהורה כללית המתאמת לעומק תכליתה הכללית, שתהיה באמת ממלאת את כל כח הרגש הטוב, באופן שיהיה מתאים לאותן התכונות הכוללות שעתידינות] להגיע ע"י עבודה תמה, כ"א בידיעת עניני העבודה לפרטיהם, שרק ע"י הפרטים תתקבץ בהירות ענין הכללי .

קמו. הלך וקרא, כיון שהגיע לוהזר הקרב יומת א"ל מקרא זה על מי נאמר, א"ל אפילו על דוד מלך ישראל. ענין ההתייחדות של הכהונה יוכל להתפרש שהיא תלויה באיכות הרגש הקדוש שצריך להתלוות לעבודת ד' המעשית, מאחר שעצם המעשה ביחוד של עבודת הקרבנות מצד חיצוניותו יוכל להוליד רגש כזה שאינו מתאים לאותה ההתרוממות שעבודת השם יתברך צריכה להוליד בלב. א"כ מי שכבר בא לידי מדה זו שרגש לבבו הוא נשגב ונעלה ויוכל להמשיך את ערך המעשה של העבודה לתכלית מצויירת בתכלית הקדושה והתפארת, כבר הוא ראוי להיות זקוק לעבודה ככה. אבל באמת לא בעצם הרגש התלוי בבחירה תליא מילתא, כ"א באותו הרושם שגלוי לפני אדון כל הנפשות שדוקא אם יעשה כזה ע"י הקרבנות או תצא הפעולה הרצויה להיות פועלת כפי המדה הראויה ביחס להתרבות כבוד שמים מעבר מזה, ולהמשיך ג"כ היחש של הכרת קדושת השם יתברך אל עומק הפרטי שבמעשים האנושיים מעבר מזה. וזה תלוי הרבה בין בהחיוב של המעשה להעשות בין במניעתו, אשר ע"כ המניעה אינה משום חסרון הכנה לבד כ"א שיש תכלית מכוונת בהגבלת המניעה אפילו באדם שנשלם הרגש שלו בתכלית העילוי, כדוד מלך ישראל נעים זמירות. ורחש הכבוד החיצוני שהיה מתילד מהתעסקות שלו בדברי העבודה היה בתכלית הגדולה, מ"מ נתרחק מפני שיש תכלית רצויה בעצם הריחוק, שרק עמו יחד עם החיוב תצא הכונה הראויה הטהורה והקדושה .

בקיום כל מצותיה שייכה לישראל לבדם, ונכרי שעוסק בתורה בשבע מצות דידהו ה"ז משובח . ע"כ שיער שמאי איך יהי' בנין גדול ורם כהיהדות וכל חובותיה של תורה, יוכל לעמוד על יסוד חלש ורפוי כזה הבנוי על נטיות בלתי צודקות ומוטעות, כמדירת הבנין העתידי להבנות בגבהו ורחבו לעומת יסודותיו, ומצאו בלתי מספיקים כלל. ע"כ דחפו כאמת הבנין שכידו .

קמה. בא לפני הלל, גייריה. אם כי בעצם הזדמנות המקרה להתעורר לחפץ טוב אין זו עדות על יתרון הכשרון לטוב שבאדם ההוא, אבל מצד ההשגחה העליונה, המסובבת מאדון כל, אל דעות אשר לו נתכנו עלילותיו, אין ספק בדבר שאין שום מקרה שאין לו ערך ראוי להתבוננות. ע"כ נחשב ג"כ המאורע שדוקא זה האיש יעבור אחורי ביה"כ בעת לימוד זה הפסוק, ודוקא על ידו יתעורר לרעיון גדול כזה, להתגייר, אפילו עם היותו מיוסד על יסוד מטעה שהוא להיות כה"ג, מ"מ אם לא היתה בנפשו נטיה גדולה לטוב ולאמת לא היתה באה לידו זו ההזדמנות. גם איש כזה אשר כמוכן לא חסר כבוד ג"כ במצבו, אם לבבו נוטה לחמוד לכבוד הנמשך מפאת עבודת אל אמת, אות הוא שגרעין אהבת ד' ועבודת אמת נמצא בלבבו, אלא שהוא מעורב בסיגים רבים מאפס לימוד וחינוך. ע"כ הלא החובה מתגדלת מבלי לדחותו, ולהתאמץ לצרף סיגיו עד אשר הנטיה הפנימית שבו לחמדת אהבת עבודת ד' תצא צרופה כזה בעצם טהרתה. ובאמת יוכל היות שחמדת אהבת עבודת ד' היתה באמת בלבבו, אבל מפני שהורגל בברק חיצוני מרובה לא היה יכול לישוב דעתו בתכונת עבודה פשוטה שאינה מושכת אחריה את הציור האסתטי. ע"כ כשמעו שנמצא תכסיס עבודה בישראל עם הוד והדר והכנה מברקת, מצא עצמו צמא להוציא אל הפועל חפצו לעבודת ד' כפי נטייתו להדר ויופי. אמנם כ"ז לא יעיק לו כ"א כ"ז שלא הורגל בתורה ודרכיה, והיופי המוסרי לא הכה שורש עמוק בלבבו, אבל בטוח היה הלל שכאשר תבא חכמה בלבו לדעת את ד' ודבר קדשו, ימצא את כל אוצר היופי והתפארת בדרכי ד' הפשוטים והטהורים שבקיומה של תורה ולימודה, "והתפארת זו מ"ת ."

קמו. א"ל כלום מעמידים מלך אלא מי שידוע תכסיסי מלכות, לך למוד תכסיסי מלכות. הנה אפשר שימצא אדם בעל רגש גדול, ועם החכמות הכלליות שקנה לו הוא מסור כ"כ מצד הכרת האמת בגדולת השי"ת לחשוק בעבודת ד' מצד נטייתו הפנימית, עד שהעיקר לא יהי' אצלו הלימוד הפרטי של ההלכות ופרטיהן איך

עבודת המידות – בדרוך של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

להכיר את עומק האמת וההוד הגנוז באורה של תורה, אין לו ע"ז הכנה מצד הירושה. ע"כ הוא נמצא עלול להפגע ג"כ ממה שהוא למעלה ממנו, כלומר מתעופות סברות רעות, שהם פגעים שחוק מפגעי התאווה החומרית השפלה, שעליה כבר גבר בבחירת עצמו החפשית. אמנם ההכנסה בברית ד' היא שעמדה ועומדת לכל גרי הצדק, שד' יתן להם מפיו דעת ותבונה להשכיל בפנימיות נפשותם עומק הצדק שיש בדבקותם לתורת ד' ומצותיו. ע"כ כשם שבישראל נאמר "ישארו על אברתו, להורות על ההגנה מצד התחתון אבל מצד העליון א"צ הגנה, כי כבר חקוק יפה בלב הניצל מצרת המון התרגשות התאוות חותם האמת יפה יפה, אבל בגר צדק שאין לו זה הכח הטבעי, הנה הוא צריך להיות חוסה תחת כנפי השכינה, שע"י הקדושה הנמשכת עליו מקבלת עול מלכות שמים מתחדשת בקרבו רוח חדשה להיות למגן לו מכל המוני הדעות הרעות, אע"פ שמצד טבע תולדתו היו יכולים לשבש דרכיו, עד שהוא מוצא את עצמו נאזר בגבורת דעת ורגש קדוש כאחד מאזרחי ישראל, וכל לשון תקום אתו למשפט ירשיע, וזהו שהקרבתי תחת כנפי השכינה, שאמר בתור מלא דעת ויודע ערכו ושמה במתנת חלקו אשר נפל לו בנעימים.

קנב. לימים נודווגו שלשתן למקום אחד, אמרו קפדנותו של שמאי כבקשה לטורדנו מן העולם, ענותותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה. כל אדם יש לו הכנה לשלמותו המיוחדת המעודדת לו, וכל מי שנמצא מוכשר להשיג איזה מעלה כבר הוכן בו כל מה שמזקיקו לכך, ואפילו החסרונות שהם עלולים לדחוף ולהכריע את הנפש לבקש את החסר לה ג"כ הם נטועים בעצם טבע הנפש ההיא המוכנת לזאת המעלה, מה שלא נמצא חסרונות כמו אלה במי שאיננו מוכן לאותו היתרון. ע"כ אע"פ שנמצאו ג"כ חסידי אה"ע שלא נתגיירו ובשמרם את אשר עליהם לשמור הם מאושרים בערכם, מ"מ מי שכבר הוכן להכנס בכלל עם ד' שהיא מעלה נשגבה מאד, כבר מוכנות בטבעו מגרעות כאלה שאם לא ישיג את מעלתו הנשגבה ישאר גרוע מאד, כיון שהוא צריך לאותה ההשתלמות העליונה. ע"כ לא די מה שקפדנותו של שמאי לא הושיעה להם לבא לעילויים שזכו בו, כ"א כקשה לטורדנו מן העולם. שכפי תכונתם בהיותם חסרים את הנאות להם כבר היו גרועים מאד, עד שאפילו אותה השלמות הנמצאת בעולם הכללי, והיא עלולה להיות נקנית לכל באי עולם אותם שאין להם אותה התביעה הפנימית וההכשר הנשגב להכנס בכלל ישראל, ג"כ היתה חסרה להם, והיו לגמרי נטרדים

היא להתבטל. והנה זה הגר שסופו הוכיח על תחילתו כי אהבתו את שם ד' אלהי ישראל היתה באמת, ואחרי שדבק בתורה ולימודיה נחרתו על תלמי לבבו, הבין והשכיל שמה שהוא אפשר מצד התורה הוא האפשר ומה שהוא נמנע מצדה הוא הנמנע הגמור, ומאחר שע"פ התורה איננו ראוי להיות כה"ג שוב אין לו ע"ז הכשר טבעי כלל בעצם טבע הנפש, א"כ גם תשוקתו לזה נתבטלה. אמנם להכנס תחת כנפי השכינה ולהחשב בין גרי הצדק שע"ז הוא ראוי, תשוקה זו היא נטועה באמת בטבע נפשו, ע"כ הדבר העיקרי התקיים בו, והדבר הטפל, שרק ממאורע דמיוני נתעורר, כלה והלך לו, עד שהרגיש בעצמו עמוק מאד שכיון שכתוב בתורה והזר הקרב יומת, זה כבר מלמדו שאיננו ראוי בעצם להיות כה"ג, לא רק ממניעת הכרח חיצוני כ"א ממניעה טבעית, שהיא נטלת ג"כ את החשק והתשוקה למה שהוא מנוע מצדה.

קנא. בא לפני הלל, א"ל ענותן הלל, ינחו לך ברכות על ראשך שהקרבתי תחת כנפי השכינה. אמנם יסוד הסבלנות, לקבל בסבר פנים יפות גם את מי שראוי מצד מעשיו להיות מרחק, נטועה היא במדת הענוה שהיא בנויה ע"פ טבע הנפש ורגש הלב. אבל באמת אצל נשיא אלהים זה היתה מתאחדת עם החכמה השלמה של ראיית הנולד, שהענוה הגדולה והאמיתית עזרה לו שלא יהיה שום מסך המבדיל בין ראיית הנולד, מצד רגש ההתקצפות הנולד בטבע מצד המראה של חסרון הנמצא באיש הבא לפניו בהוה. ע"כ א"ל הנה ענותן אתה הלל, וזה הוא לך מצד המעלה הטבעית שכבר קנית אותה על השלמות. אמנם ינחו לך ברכות על ראשך, מקום השכל והבינה, כי לולא גודל החכמה המגעת עד סוף חקרי הנפש לא היית יכול לבא למדה זו להשיג את הצד הטוב הכמוס בעומק הנפש בשעה שכ"כ התקדרו שמה בעבי הדמיונות והציורים המוטעים הבאים מחסרון הכנה ולימוד, שהקרבתי תחת כנפי השכינה. כי הנה שתי הגנות צריך האדם לשומרו מכל דבר המטעה ומנעו מעבודת ד' ואהבתו השלמה: האחת, מפני מה שלמטה מערכו מתגרת יד התאוות החומריות הממשיכות את האדם אחריהן ומפלחות כחץ כבדו. והשנית, ממה שלמעלה ממנו, שלפעמים הנהו טועה מדרך השכל בציורים הרוחניים להיות על ידם שוגה מעבודת ד'. והנה ישראל שבא בזכות אבות ובקדושת מורשה מימי קדם איננו צריך כ"א שמירה מהצד התחתון, כלומר מצד יצר לב האדם באשר הוא אדם, וכאשר ינצל משחיתות התאוות כבר יהיה דבק בד', מפני שעצם ציורי הדעות האמיתיות הם קרובים ללבבו וטבע נפשו. לא כן הגר הנספח על בית יעקב, שאותה התכונה הפנימית המביאה

קמט. גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה וכמה. עכשיו הכיר ערכם של ישראל אחרי שנשרשה בלבבו קדושת התורה, וידע שיש ערך קבוע טבעי לישראל מטבע קדושתם שאינו תלוי בבחירה ובהשתדלות עצמו. ולערך זה אין באפשר שידמה להם הגר כיון שאותו הכח הבא מקדושת אבות חסר לו, והכיר שאין עניני הדעת והרגש נמדדים כפי הרושם שאפשר לגלות מחוץ לנפש כ"א לפי ערך הכרעתם בעצם טבע הנפש, כמו שיש הבדל בין דבר כבד לדבר קל מצד עצם טבעו, ואף שלפי החוש החיצוני יהי' השטח של דבר קל יותר רחב מ"מ אינו יותר נערך במשקלו ולפעמים בערכו. כן יש בתכונה הפנימית של ישראל כובד מכריע לצד הקדושה, מה שאינו מוחש וניכר למי שמשער מן החוץ. כן אע"פ שנדמה לו שיש לו רגש רחב ודעה מתפשטת בענינים הנוגעים לעבודת ד', אבל בראותו כח הסגולה הפנימית הטהורה שנמצא בישראל בטבע לאהבת שם ד' ועבודתו, הבחין כי חסרה לו עם הרחבת דעתו ורגשו אותה הסגולה הנכבדה הטבעית הנמצאת בישראל בתורה מורשה מקדושת אבות. ועוד שהוא כא כמקלו ובתרמילו, מי שיש בו כח רב ברגליו איננו צריך להעזר במקל, כן מי שנולד מגזע קדוש עם ד' איננו צריך להעזר כ"כ משפיטה ובחינה שכלית ורגשית, שהמה כעין דברים מלאכותיים נגד טבע הקדושה הקנויה שבעצם נפשותיהם של ישראל. ולעומת זה יש רוכב סוס, דהיינו גבור המשתמש בכח גבורה נפלאה חוץ מהרגל לטבע עצמו, כן מונח בישראל כח אדיר למסירות נפש לעת הצורך, ולאהבת ד' וכל דרכיו בכח נשגב ואדיר, מה שלא יוכל להעשות ע"י קבלה עצמית שע"י בחירה חפשית הנמצאת בגרים. ע"כ הוא בא רק במקלו, עוזר קרוב שמגביר רק מעט את כחו הטבעי, זהו סיוע של השכל והרגש האנושי. ולא עוד אלא שהתכונה הפנימית שאפשר לו להקליט ביחש לעבודת השי"ת על טהרתה כפי מה שהכירה עכשיו אחר שזכה להדבק בעם ד', איננה מכחו העצמי כ"א שהוא מכשיר את עצמו ע"י גרותו לקבל אור דעת ד' מכללות כחן של ישראל. א"כ הוא בא~תרמילו, כעני הבא בתרמילו לקבל ממי שנותן לו מנדבת לבו. והורה בזה שכח מקורי כללי בדעת השי"ת והדבקות בעבודתו הוא מצוי רק בישראל. בגרי הצדק הוא דבר מושאל, והוא מתגבר לפי ערך דבקותם בעם ד'.

קנ. בא לפני שמאי, א"ל כלום ראוי אני להיות כה"ג, והלא כתיב בתורה והזר הקרב יומת. כל תשוקה שיש באדם, אם יש לה שורש בטבע נפשו, היא עתידה לעמוד בו ולהתקיים. ואם אין לה שורש בעצם טבע נפשו כ"א באה מאיזה ציור ודמיון המעורר ע"ז, עתידה

עבודת המידות – בדרך של הלל

עין אי"ה שבת א', ב', קי"ב-קנ"ב

נופלים לתחתית השממון המוסרי באין מעמד. ענותנותו של הלל, לא די שהשיבה לנו את אבדתנו שלא נהיה נטרדים, כ"א קרבנו תחת כנפי השכינה להיות ניצולים מאותה ההטרדה מן העולם, לא בכח אנושי לבדו כחק השלם שבאוה"ע ההוגה דעות ישירות ומשתדל להתקרב אל טוב ד', כ"א במעלה אלהית עליינה הקיימת לעולמים. והנה בהיותם מזדווגים למקום אחד, וראו במאורעותיהם שבפנים מתחלפים פגשו בשמאי הריחוק וההדחיה ובהלל הקירוב והכניסה, ע"כ חרצו משפט, שבאמת המה שתי מדות קבועות שא"א כלל לומר שמדתו של שמאי אין לה מקום וצורך במציאות, ששיטה קבועה באדם גדול היא ודאי נאותה לאיזה תכלית ומטרה, שהרי אין זה דבר מקרי הבא מהתרגשות ואיזה סבה פועלת על הנפש להתפעל ממנה, כ"א שיטה משוכללת בדעה מיושבת, ע"כ ודאי שיש לה צדדים שהם מועילים מצד עצמה לאיזה ענין ומאורע של הנהגה. ע"כ לא הלל הוא המקרב ולא שמאי הוא המרחק, כ"א קפדנותו של שמאי, אותה השיטה, אם שיש בה צורך לעניינים אחרים, כאן לא היתה נועדה לתכליתנו, כי בקשה לטורדנו מן העולם וענותנותו של הלל, המדה מצד עצמה היא החביבה עלינו שקרבתנו תחת כנפי השכינה. ומזה למדנו, שאמנם לענין שמירת הקנינים שכבר נקנו ביחיד ובאומה, תעשה מדת ההקפדה וזריקת מרה פעולתה לטובה לפעמים רבות, להרחיק כל פגע המתעורר לבלע ולהשחית. אבל לקנות קנינים חדשים, באיש או בכלל, או להשיב לבצרון מה שכבר נאבד ונחלש, שזהו ג"כ דוגמא של קירוב רחוקים מכל באי עולם, צריך להיות משתמש בזה המדה של ענותנותו של הלל, המקרבת תחת כנפי השכינה.